

Ramon Masferrer i Arquimbau

(1850-1884)

Quan la botànica esdevé vocació i passió

TEXT: Pasqual Bernat López

Ramon Masferrer i Arquimbau va néixer a Vic el 15 de maig de 1850. Va ser el tercer de quatre germans, tots amb dedicació intel·lectual: en Josep va ser doctor en teologia i professor del Seminari de Vic, en Francesc d'Assís va treballar en el camp de la filosofia i en Francesc de Paula va destacar en el dret i la política. Feu els estudis de primer i segon ensenyament al Seminari de Vic i a la Universitat de Barcelona va cursar les carreres de Medicina i Ciències Naturals. Acabats aquests estudis va decidir emprendre la carrera militar, a la qual va ingressar com a metge del cos sanitari, arribant al grau de metge primer. La primera destinació que va tenir va ser Vic, però de seguida va haver de marxar a les illes Canàries on residí durant dos anys. Després de tornar a Vic, el 1883, va demanar de ser destinat a les illes Filipines, atret per la possibilitat d'explorar la vegetació de l'arxipèlag, que encara era molt desconeguda per la botànica occidental, i alhora per millorar la seva situació en l'escalafó militar. Va ser en aquesta darrera destinació on, víctima del còlera, el va sorprendre la mort, el 1884, quan només tenia 34 anys.

Aquesta curta vida no va impedir que Ramon Masferrer es procurés un lloc estel·lar en la història de la botànica catalana. Deixeble d'Antoni Cebrià Costa, catedràtic de botànica de la Universitat de Barcelona, va formar part de la generació que va renovar la botànica catalana del segle XIX. Botànic vocacional i apassionat, com ell mateix confessava, es va caracteritzar per una gran capacitat de treball que el va portar a desenvolupar una intensa

activitat científica. Van ser molts els treballs que va arribar a publicar, contribuint d'aquesta forma a engrandir el coneixement i la divulgació dels estudis florístics de l'època.

El 1877 va publicar als *Anales de la Sociedad Española de Historia Natural* els «Recuerdos botánicos de Vich, o sea Apuntes para el estudio de la comarca de Cataluña, llamada Plana de Vich». En el pròleg d'aquest treball Masferrer indica que els materials que conformen l'estudi són insuficients, ja que a causa de la seva professió i els canvis de destinació que comporta ha hagut de recopilar les dades en diferents períodes i no sempre en les condicions que ell hauria desitjat. Malgrat tot, creu que paga la pena donar a conèixer la feina feta fins aleshores, esperant que el que ell publica sigui el nucli de futurs treballs més desenvolupats. El treball s'inicia amb un bloc introductor amb interessants observacions geogràfiques, geològiques i climàtiques. També es fa una descripció general de la flora de la Plana, comparant-la amb la d'altres comarques veïnes. El catàleg conté 620 espècies, 180 de les quals corresponien

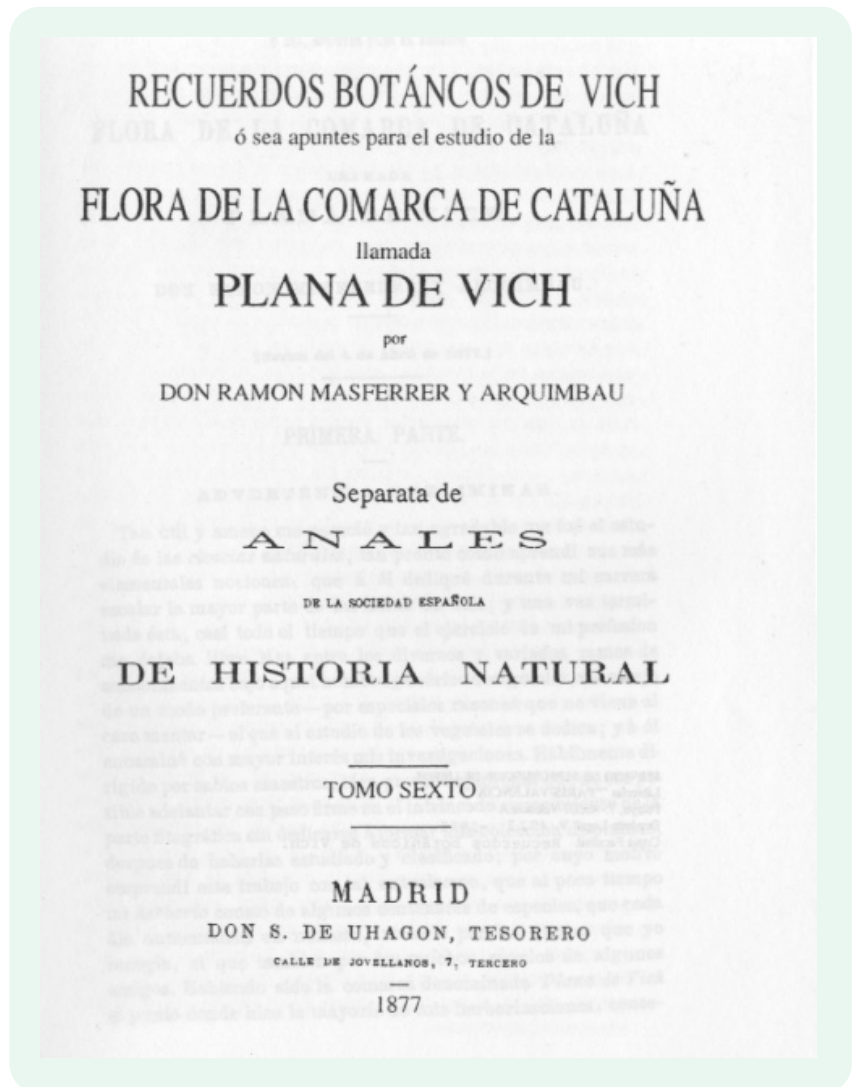
a plantes cultivades. L'autor hi assenyala cada espècie com a rara o comuna, però oblidava esmentar la localitat, cosa que desllueix el treball ja que en redueix la seva utilitat. Amb tot, aquesta nova aportació va representar un important avenç en el coneixement florístic del nostre país. El treball «Recuerdos botánicos de Vich» esdevenia la primera monografia florística amb un mínim rigor de la comarca d'Osona. D'alguna manera, representava una peça més que s'afegiria als treballs dels seus contemporanis, com els d'Estanislau Vayreda (1848-1901) amb les flors de Núria i de la Mare de Déu del Mont, els de Frederic Trèmols (1831-1900) amb la flora de la muntanya de Requesens o els de Joan Montserrat i Archs (1845-1895) amb la flora de Montserrat, que haurien de servir per culminar la Flora de Catalunya que, ja entrat el segle XX, realitzaria, el també deixeble de Costa, Joan Cadevall (1846-1921).

L'estada de Masferrer a les illes Canàries va representar entrar en contacte amb una realitat botànica desconeguda. De seguida es va abocar al seu estudi col·laborant estretament amb el personal del Jardín de Aclimatación de la Orotava (Tenerife). Fruit d'aquest interès va ser la publicació de diversos treballs, tots ells ressaltant les singularitats florístiques de l'arxipèlag. En aquest sentit, el treball més ambiciós de Masferrer va ser els «Recuerdos botánicos de Tenerife o sea Datos para el estudio de la Flora Canaria» (1880). En aquest estudi, a diferència del que havia fet amb la flora de la Plana de Vic, a més d'incloure les plantes que ell mateix havia recollit, va

reunir també les dades publicades per altres autors, esdevenint l'obra un veritable compendi de la flora de les Canàries. Hi afegia també referències de les plantes de les illes Madeira, Açores i de Cap Verd, cosa que la convertia en un referent per l'estudi dels arxipèlags atlàntics. L'obra, però, va quedar incompleta. Se'n van arribar a publicar tres fascicles amb un total de 246 pàgines. El destí a les Filipines i la mort sobtada van impedir que el quart i últim volum veiés la llum.

A banda d'aquesta important flora de Canàries, Masferrer va escriure moltes monografies sobre la vegetació d'aquestes illes. En destaquem una descripció

molt detallada de la flora del Teide i un treball molt documentat, i de gran erudició científica, sobre els llorers de les Canàries. Masferrer va estar molt vinculat als botànics que aleshores hi treballaven. Com ja hem dit anteriorment, va establir una estreta relació amb el Jardín de Aclimatación de la Orotava, del qual fins i tot va escriure'n la història. En aquesta institució va conèixer el botànic alemany Wilhelm Hillebrand (1821-1886), que en descobrir una nova espècie vegetal pròpia de les illes li donà el nom de *Sempervivum masferrerii* com a reconeixement a l'amistat que havia establert amb el nostre home.

Sempervivum masferrerii

En una excursió botànica per l'illa de Tenerife, Ramon Masferrer, Wilhelm Hillebrand i Hermann Wildpret, jardiner major del Jardí de l'Orotava, van trobar una nova espècie de planta suculent, a la qual Hillebrand anomenaria més tard *Sempervivum masferrerii*.

El botànic alemany explicava en la descripció del nou tàxon: "Esta planta, que gustoso dedico a mi estimado amigo y celoso botánico Dr. D. Ramon Masferrer, tiene su colocación natural cerca del *Sempervivum strepsicladem*; pero se distingue de este último y de todas las otras especies de estas islas, en cuanto me son conocidas, por la presencia de una columna central manifiesta, y por la singular dehiscencia de los carpelos, que además están provistos de unas espuelas obtusas".

Hermann Wildpret, anys després, explicava així aquest descobriment: "Esta nueva y rara variedad de *Sempervivum* de Canarias cuyas especies abundan en las islas y que aún no están bien estudiadas, la encontramos en una expedición botánica en la punta de mar de Buenavista, entre el célebre botánico Dr. Hillebrand, de Alemania; el amigo botánico y malogrado médico militar D. Ramon Masferrer y Arquimbau y el que esto escribe, jardinero jefe del Jardín de Aclimatación de Orotava, en aquel entonces, 1881. Se encontró la variedad herborizando en un covacho de piedra volcánica, llamándome la atención no haberla visto nunca. Examinola y estudiola el Dr. Hillebrand y quiso dedicármela, pero yo no acepte, y quise que se llamase *Sempervivum masferrerii* y así se quedó".

Aquesta planta, ha estat reclassificada taxonòmicament, en base a estudis científics posteriors, i actualment es situa en el gènere *Aeonium*. A l'actualitat, s'identifica amb el nom científic d'*Aeonium sedifolium* (*Webb ex Bolle*) *Pit & Proust* i és considerada un endemisme de les illes Canàries. Es tracta d'una planta de port arbustiu, amb tiges força ramificades i de mida relativament petita (no més de 40 cm). Presenta fulles molt carneses, d'aspecte similar a les de les plantes del gènere *Sedum*, d'aquí que s'anomeni *sedifolium* (fulla de *Sedum*). Només veure-la, crida l'atenció el color vermell de les ratlles longitudinals que ressalten sobre el verd clar de les fulles; una combinació de colors que contrasta amb el color groc de les seves flors.

Cites extretes de: [7] Guardiola i Baños (2018).

Masferrer va ser un autor molt prolífic. Al contrari dels seus companys de promoció, va tendir a plasmar els seus coneixements en escrits que apareixien tant en revistes de divulgació científica, tals com *Crónica Científica* o *La Oceanía Española*, com en publicacions acadèmiques com els *Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*. En tots aquests treballs es reflectien abundants lectures i un coneixement ampli de les fonts d'estudi. La mort arribada massa aviat va truncar, sens dubte, una carrera que prometia molts èxits per al progrés de les ciències naturals.

Pasqual Bernat és doctor i màster en Història de la Ciència per la Universitat Autònoma de Barcelona, i s'ha especialitzat en història de les ciències de la vida dels segles XVIII i XIX.

És autor de diverses monografies i nombrosos articles sobre aquest tema. [Més...](#)

<http://www.xtec.cat/~pbernat/>

BIBLIOGRAFIA

- [1] Bernat, P. 2010. *Científics d'Osona. Diccionari històric i biobibliogràfic dels científics nascuts o vinculats a Osona*. Patronat d'Estudis Osonencs, Vic.
- [2] Bernat, P. 2009. *Naturalistes osonencs del segle XIX*. *Ausa* XXIV, 163, 85-112
- [3] Bernat, P. 2006. *Científics. Vicgrafies*, 4, 15 -17.
- [4] Camarasa, J. M. 1989. *Botànica i botànics dels Països Catalans*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- [5] De Bolós, A. 1953. *Ramón Masferrer*. *Ausa*, 4, 159 -164.
- [6] Elías De Molins, A. 1889. *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*. Imprenta de Fidel Giró, Barcelona: vol. 2, 130-132.
- [7] Guardiola E., Baños J. E. 2018. Eponimia mèdica catalana. Ramon Masferrer i l'espècie *Sempervivum masferrerii*. *Annals de Medicina*, 101 (1), 34-40.
- [8] Masferrer i Arquimbau, R. 1877. *Recuerdos botánicos de Vich, o sea apuntes para el estudio de la flora de la comarca de Cataluña llamada Plana de Vich. Separata dels Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*, Madrid: vol.6.
- [9] Nielo Camino, L. 1907. "Botánicos españoles: Masferrer". A: *Linneo en España: homenaje a Linneo en su segundo centenario: 1707-1907*. Mariano Escar, Zaragoza: 271 – 275.